

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента

Арабаджи Наталі Борисівни

на дисертацію Матвєєва Олексія Валерійовича на тему

«Правове регулювання прикордонної діяльності у сучасній державі:

загальнотеоретичне і компаративне дослідження»

поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії

за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність дослідження. Український законодавець, прийняв низку нормативно-правових актів, що визначають державну політику прикордонної діяльності та регулюють суспільні відносини в цій сфері. Однак, як слушно зазначає автор дисертаційного дослідження, цей комплекс нормативно-правових актів характеризується безсистемністю, розгалуженістю, перевантаженістю, громіздкістю, застарілістю, а відтак – неспроможністю відповідати на актуальні виклики сучасності. І про це свідчить сьогоднішня політична ситуація в Україні, яка склалася в результаті безпрецедентної спонтанної зовнішньої агресії по відношенню до нас наших сусідів – йще вчорашніх наших союзників в економічній, політичній, культурній та інших сферах, від яких загрози не передбачалось. В таких умовах тим більш підвищується роль та значення Державної прикордонної служби України та її діяльності; загострюється проблема щодо встановлення нової ефективної моделі захисту держави, державних кордонів, охорони правопорядку на державних кордонах, яка б змогла зберегти цілісність та незалежність держави від іноземного військового активного втручання; піднімається питання щодо систематизації, очищення та оновлення актів правового регулювання

прикордонної діяльності держави заради ефективного їх виконання та швидкого реагування.

Наразі, не випадково, жвавий інтерес сьогодні виявляється з боку юридичної спільноти до діяльності Державної прикордонної служби. Це пояснюється і тим, що основним об'єктом її охорони та захисту є державний кордон, який розглядається з аксіологічної позиції однією з найбільш важливих соціальних цінностей для держави.

Ще один момент, який говорить на користь представленого дисертаційного дослідження, визначає його актуальність та потребує підкреслення є той факт, що на даному етапі, в сучасній правовій науці не існує дисертаційних здобутків, які б досліджували проблематику прикордонної діяльності України в компаративному дискурсі.

У зв'язку з вищезазначеним слід визнати актуальність і наукову цінність дисертаційного дослідження О.В.Матвєєва.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Представлене дослідження відповідає вимогам всебічності пізнання. Тема розглядається в контексті зміни традиційних уявлень про пострадянську мілітаризовану модель охорони державних кордонів і прикордонної діяльності.

Важливим чинником виваженості й обґрунтованості результатів дисертаційного дослідження О.В. Матвєєва є використання і належне опрацювання значної джерельної бази, що включає в себе великий масив нормативно-правових актів, міжнародних договорів та наукових досліджень. В роботі детально проаналізовано фундаментальні праці вітчизняних та зарубіжних учених, що присвячені проблематиці правового регулювання прикордонної діяльності.

Дисертаційна робота Матвєєва Олексія Валерійовича відповідає Стратегії розвитку Державної прикордонної служби України, затвердженої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 року № 1189-р, Стратегії інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року,

затвердженої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 687-р. та проведена в рамках комплексної теми кафедри державно-правових дисциплін Міжнародного гуманітарного університету «Теоретико-правові засади розвитку держави, права та юридичної діяльності в умовах становлення глобального інформаційного суспільства» (2021–2026).

Структура дисертації послідовно розкриває науково-практичний зміст правового регулювання прикордонної діяльності, складові компоненти прикордонної діяльності та презентує предмет дослідження в статичній та динамічній аспектах. Сформульовані завдання дослідження узгоджуються з розділами дисертації і відображені у її висновках. Класична структура дозволила повною мірою охопити предмет дисертаційного дослідження і представити у логічній послідовності отримані результати.

Достовірність і наукова новизна положень, висновків та рекомендацій. З появою нових реальних загроз цілісності держави, зокрема військової агресії Російської Федерації проти України, розпалюванням збройного конфлікту в східних регіонах України і захоплення ворогом майже п'ятої частини території України виникає нагальна потреба переосмислення концептуальних засад національної безпеки, а саме – у сфері функціонування державного кордону. Водночас представлена дисертація є першою у вітчизняній загальнотеоретичній юриспруденції, що здійснює комплексне дослідження правового регулювання прикордонної діяльності в сучасній державі.

Дисертація містить нове розв'язання важливого наукового завдання, яке полягає у розкритті сутності прикордонної діяльності у сучасних державах через формулювання і вдосконалення низки положень, що відповідають реаліям правового та суспільного життя.

Винесені на захист положення мають наукову новизну, що характеризують роботу як самостійне, комплексне монографічне дослідження. Автор вперше: здійснив системний аналіз прикордонної діяльності як складно-організованого суспільно-політичного та правового явища; виробив

правоорієнтоване визначення сучасної прикордонної діяльності; визначив поняття «правового регулювання прикордонної діяльності» з позицій загальнотеоретичної юриспруденції; здійснив типологізацію моделей правового регулювання прикордонної діяльності, охарактеризував модель правового регулювання прикордонної діяльності в Україні та визначив її місце в цій типології; обґрунтував статус кордонного (прикордонного) права як окремої галузі в системі права.

Крім того, дисертантом удосконалено: положення щодо цілепокладання правового регулювання прикордонної діяльності; дефініцію державного кордону; доктринальні положення щодо принципів правового регулювання прикордонної діяльності; підходи до здійснення підготовки фахівців з прикордонної діяльності. Також, в роботі набули подальшого розвитку положення теорії діяльності, що екстрапольовані на прикордонну діяльність та її правове регулювання, періодизація розвитку правового регулювання прикордонної діяльності в Україні та положення щодо місця прикордонної діяльності у забезпеченні національної безпеки.

Отже, здійснивши аналіз стану наукової розробки представленої теми, як вірно зазначає Матвеев О.В. потребує необхідності здійснення загальнотеоретичних і порівняльно-правових досліджень прикордонної проблематики як одного з пріоритетів вітчизняної юриспруденції.

Слушною є пропозиція дисертанта щодо проведення офіційної систематизації усього масиву нормативно-правових актів у сфері охорони кордону в Україні з тим, щоб забезпечити його як змістовне, так і структурне оновлення й модернізацію. Адже, дійсно, корпус нормативно-правових актів з охорони кордону і прикордонної діяльності в Україні, як вже зазначалося. в сучасних умовах характеризується масивністю, надлишковістю і протиріччями нормативного регулювання, надмірною деталізацією суб'єктивних прав і юридичних обов'язків учасників прикордонних правовідносин. В свою чергу, ця проблема містить у собі, і ризики надмірної формалізації діяльності посадових осіб, що обмежує ініціативу й можливості

ухвалення найкращих рішень, і небезпеку порушення прав громадян у відносинах з посадовцями. Також, автор слушно вказує на необхідність корегування системи підготовки кадрів, оскільки посадові особи в цій сфері інколи не мають відповідної юридичної освіти.

Важливою, для загальнотеоретичної юриспруденції, є запропонована автором дефініція державного кордону, адже саме феномен державного кордону, його призначення, суспільна і правова цінність у конкретно-історичних умовах є тим головним детермінуючим фактором, який визначає характер, завдання, мету, форми і методи прикордонної діяльності. Так, відмітимо, що дослідник розглядає феномен державного кордону у широкому, близькому до філософського сенсу і визначає його як лінію розмежування просторових меж буття окремих державно-організованих соціумів, яка обумовлює виникнення різноманітних суспільних відносин внутрішнього і зовнішнього характеру.

Цікавим, з наукової точки зору, є окреслення Матвєєвим О.В. природи і внутрішньої структури прикордонної діяльності в рамках міждисциплінарного підходу, характеристиками якої є цілісність та інтегративність, інституалізованість, правовий і державно-владний характер, детермінованість, що одночасно є параметрами правового регулювання цієї сфери; З огляду на сучасні трансформаційні процеси в суспільстві, варто особливу увагу зупинити на такому параметрі, як детермінованість та позицію автора щодо важливості низки соціально-культурних, політичних, економічних, внутрішніх та зовнішніх факторів, які детермінують прикордонну діяльність та необхідність враховування їх в процесі правового регулювання даної сфери.

Висновки і положення, які містяться у роботі, можуть бути використані у науково-дослідницькій діяльності для подальшого досягнення прикордонної діяльності та її правового регулювання як у сфері загальнотеоретичної, так і прикладної та практичної юриспруденції. Результати дослідження можуть враховуватись у законотворчому процесі та відомчій нормотворчості, а також

мають значення і для правозастосовної діяльності працівників прикордонної служби при виконанні функціональних обов'язків.

Дисертація є самостійною працею, висновки дисертаційного дослідження відповідають визначеній меті та поставленим завданням та поглиблено і змістовно розкривають їх. Наукові положення та рекомендації в достатній мірі обґрунтовані та базуються на достовірних наукових даних. Аналіз тексту дисертації свідчить про відсутність порушення автором вимог академічної доброчесності.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, знайшли відображення у 7 наукових публікаціях, з них 1 стаття у періодичному науковому виданні іншої держави, яке входить до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу, з наукового напрямку, за яким підготовлено дисертацію, та 4 статті у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України. Додатково положення дослідження відображені в 2 опублікованих тезах виступів на міжнародній і всеукраїнській конференціях.

Все вищезазначене свідчить про новизну, важливість та практичну значущість проведеного дисертаційного дослідження.

Підкреслюючи всі позитивні моменти дисертаційної роботи Матвєєва О.В. необхідно також вказати і на наявність дискусійних чи таких, що потребують додаткової аргументації положень.

1. Проведений автором в дисертаційному дослідженні системний аналіз прикордонної діяльності, на наш погляд, є фундаментальним та основоположним етапом в роботі, щодо структурування та уніфікації понятійно-категорійного апарату встановленої проблематики. А тому хотілось би спочатку визначитись з юридичною термінологією дисертаційної праці. Як автор співвідносить поняття прикордонної діяльності, прикордонної політики, прикордонних правовідносин, прикордонної безпеки, охорони державного кордону, прикордонного простору, прикордонної сфери, прикордонної зони, що становлять каркас обраного предмета дослідження?

2. Заслуговує на увагу авторське правоорієнтоване визначення сучасної прикордонної діяльності як правозначущої (правоохоронної) діяльності уповноважених державних органів, недержавних інституцій і громадян, що спрямована на забезпечення функціонування державного кордону на засадах верховенства права, правової законності, дотримання прав і свобод громадян з метою ефективної роботи державного кордону в рамках суспільно орієнтованої політики національної безпеки. Уточнюючи це поняття, хотілось би почути авторську позицію щодо співвідношення правозначущої та правоохоронної діяльності, а також щодо змісту суб'єктної складової прикордонних правовідносин – кого саме Ви відносите до уповноважених державних органів, недержавних інституцій і громадян, та чи можна їх називати суб'єктами чи вони є учасниками прикордонної діяльності і яким чином приймають участь недержавні інституції та громадяни в державній політиці з національної безпеки та охорони державних кордонів?

Загальний висновок по дисертації. Висловлені витання носять дискусійний та рекомендаційний характер, і тому істотно не впливають загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження Матвєєва О.В.

Дисертацію оформлено відповідно до чинних вимог. Дисертаційна робота виконана українською мовою, стиль викладення – науковий. Дослідження є напрямом, який віднесено до спеціальності 081 – Право.

Вимоги академічної доброчесності дотриманні у повному обсязі, наявний висновок Unichек – позитивний.

Дисертація Матвєєва Олексія Валерійовича на тему: «Правове регулювання прикордонної діяльності у сучасній державі: загальнотеоретичне і компаративне дослідження» є завершеним монографічним дослідженням та відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, та Наказу Міністерства освіти та науки України № 40 від 12 січня 2017 р.,

zareestrovanoġo v Ministerstvi yusticii Ukraїni 03 lyutogo 2017 r., za № 155/30023.

Matveev Olexsij Valeriyovich, na osnovi piblichnogo zahistu, zaslugovus na prisudzhennya yomu naukovogo stupenya doktora filozofii za spetsialnistyu 081 «Pravo».

Рецензент

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових
дисциплін Міжнародного
гуманітарного університету

Наталя АРАБАДЖИ

23.05.2023

Підпис засвідчено

